

Отже, за даними табл. 5 видно, що Вінницькій дирекції УДППЗ «Укрпошта» присвоєно більш високий бал ефективності управління, який складає 11 балів. Відхилення між балами, при розрахунку яких враховувались кошти довірителів і кошти цільового направлення та балами без врахування цих сум складає 2 пункти (11-9=2 бала). Це відхилення є досить суттєвим, тому що при іншій ситуації це може суттєво вплинути на визначення рівня ефективності оператора поштового зв'язку.

Використання запропонованої методики створення системи моніторингу результатів фінансової діяльності оператора поштового зв'язку на основі визначення економічного рівня управління шляхом оціночних балів ефективності управління та виконання фінансових планів дає можливість з'ясувати реальну картину щодо показників і коефіцієнтів, якими характеризуються економічний стан оператора поштового зв'язку.

Література

1. Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки [Електронний ресурс]: наказ Міністерства фінансів України від 14.02.2006 № 170. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [Електронний ресурс]: наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. №14 із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства економіки України від 06.03.2006 р. №81. - Режим доступу: <http://www.search.ligazakon.ua>.

3. Князева Н.О. Маркетинг поштового зв'язку [Текст] / Князева Н.О., Горелкіна С.Б., Іванов В.П., Кузнецова Л.В. – К.: ТОВ «Видавництво «Аспект - Поліграф», 2003. – 264с.

4. Оптимізація поштового зв'язку України: Монографія / П.П. Воробієнко, С.О. Довгий, В.А. Коляденко та ін.; За заг. ред. С.О. Довгого. - К. : [б. и.], 2002. - 156 с.

5. Поштовий зв'язок [Текст]: підручник для вищ. навч. закладів для спец. за напр. "Телекомунікації" / С.М. Складенко, В.К. Стеклов, Л.Н. Беркман; за заг. ред. В.К. Стеклова. - 2-ге вид., стереотип. - К. : Техніка, 2004. - 902 с.

6. Економіка святи [Текст]: учеб. для вузов / Орлов В.Н., Потапова-Синько Н.Е., Гранатуров В.М. и др. - Одесса: УГАС, 1998.

7. Економіка поштового зв'язку [Текст]: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Орлов В.М. Потапова-Синько Н.Ю. Редькін О.С. та ін. – О.: ВМВ, 2006. – 466 с.

8. Стрельчук Є.М. Стратегія розвитку оператора зв'язку [Текст] / Стрельчук Є.М., Петрашевська А.Д. – О.: Фенікс, 2007. – 112 с.

Рецензент докт. екон. наук, професор П.С. Мартинюк

336.6

*Дєєва Н.Е., к.э.н., доцент,
Донецкий национальный технический университет*

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ

Характерними рисами розвитку українського корпоративного сектора є: тривалий процес перерозподілу власності; концентрація акціонерного капіталу і управління в руках вузької групи людей; неефективна поведінка багатьох топ-менеджерів і акціонерів; слабкість дії ринку цінних паперів як зовнішнього середовища корпоративних відносин тощо. Змінити цю ситуацію на краще можливо шляхом удосконалення корпоративного управління і корпоративного контролю, зокрема. Серед проблем системи менеджменту вітчизняних корпорацій нагальною є розробка механізмів розмежування функцій між органами управління та контролю за їх виконанням [1, с.97].

Управління корпораціями є багатоаспектним явищем, що зумовлює різноманітність поглядів на узагальнюючі показники його ефективності. З позиції Бриндіної О.А. – це атрибути корпоративної культури, діагностику процесу стратегічного управління якими пропонується проводити у розрізі загальних функцій управління, а саме, стратегічного планування, стратегічної організації, стратегічної мотивації, стратегічного контролю та регулювання [2, с. 176]. Але, як визнає сама авторка, зовнішні та внутрішні атрибути корпоративної культури є певною мірою суб'єктивними, що ускладнює чітке визначення об'єктів стратегічного корпоративного контролю.

На противагу корпоративній культурі фінансові показники діяльності корпорації є об'єктивними, комплексно відображають її результативність і відповідають потребам оперативного і стратегічного моніторингу. Оптимізація рівня фінансового контролю та фінансової дисципліни дає

можливість покращити використання капіталу і забезпечити вищий, ніж у конкурентів, рівень «фінансової прозорості» корпорації^[3].

Актуальність виділеної проблеми підсилюється тим, що в українських умовах функція контролю як одна зі складових «пучка» прав власності є аморфною внаслідок формальної масової участі в акціонерній власності, значної розпорошеності корпоративних прав [4, с. 63] тощо. Проблемні питання організації корпоративного контролю в Україні обговорюються у працях багатьох вітчизняних вчених, серед яких слід виділити таких: Бобиль В., Головкова Л., Діденко С., Довгань Л., Євтушевська О., Кубіков В., Кужелев М., Куркін А., Мілявський М., Муха Р., Палига Є., Поліщук І., Попов О., Чаус В., Чихачова Ю. Високо оцінюючи їх внесок у становлення національної моделі корпоративного управління, слід наголосити на недостатній увазі до фінансових аспектів корпоративного контролю.

Метою статті є визначення місця фінансової складової в системі корпоративного контролю, узгодження їх місій і цілей, обґрунтування рекомендацій із удосконалення організації.

Корпоративний контроль - це підсистема корпоративного управління, призначена для збалансування інтересів учасників корпоративних взаємовідносин в процесі їх участі в корпоративній діяльності. Як система – це сукупність форм, методів управління, наукових підходів, за допомогою яких спрямовують та перевіряють діяльність акціонерного товариства [5, с. 369]. Завдання системи корпоративного контролю полягає у виявленні відхилень від чинних законів, стандартів, а також порушень принципів корпоративного управління, а отже законності, ефективності, доцільності і економності управління ресурсами, та у приведенні системи управління корпорацією до функціонування відповідно прийнятої економічної політики. У якості основних підсистем корпоративного контролю Черпак А. визначає: внутрішній контроль, систему підзвітності та комунікацій [6]. Щодо виділення фінансових аспектів корпоративного управління існують різні точки зору.

1. Поділ корпоративного контролю на владну та фінансову складові, (Педько А, Уманців Ю.) [7, с. 11], які тісно пов'язані між собою. Владні інтереси центру контролю полягають у прагненні диктувати політику акціонерному товариству і добирати виконавців власної волі, а фінансові - контролювати активи, операції, фінансові потоки і розподіляти відповідно до своїх інтересів доходи акціонерного товариства. У світовій практиці домінування фінансових інтересів на початкових стадіях еволюції контролю змінилося на безумовну перевагу владних устремлінь на сучасному етапі його організації, натомість в Україні переважають фінансові мотиви контролю.

2. Виділення фінансового контролю як стилю управління корпорацією.

У рамках першого підходу (Махуренко Г., Смирнов І.) стратегічний контроль розглядається як проміжна ланка між стратегічним управлінням і фінансовим контролем [8, с. 73-77]. При використанні цієї моделі керівництво координує стратегії бізнес-одиниць, але надає їх топ-менеджерам свободу в розробці планів діяльності, які згодом аналізуються, коректуються, і на їх основі виробляється єдина стратегія корпорації. Керівництво може «пробачити» слабкі фінансові показники, якщо ситуація на ринку змусила топ-менеджерів пожертвувати короткостроковими прибутками ради досягнення перспективних цілей.

Відповідно другого підходу фінансовий контроль є альтернативою креативного управління корпорацією як якісно новою структурою (Бобиль В.) [9, с. 185]. Успіх власників компанії в останньому випадку обумовлений не контролем над капіталом підприємства, а тим, що засновники бізнесу несуть за нього відповідальність, уособлюючи в очах органів державної влади, поставальників, споживачів, кредиторів створену ними соціально-виробничу структуру як свій витвір.

У рамках цієї статті фінансова складова розглядається як підсистема корпоративного контролю, а останній у свою чергу - як підсистема системи більш високого рівня – корпоративного управління. Вважаємо, що додавання прикметнику «стратегічний» до іменників «управління» та «контроль» не змінює причинно-наслідкових зв'язків між ними, оскільки вказує лише на їх перспективний характер. Принциповим для розуміння сутності механізму фінансового контролю є багатоваріантність контролюючого впливу, який може здійснюватися різними способами, через різні органи, з використанням різних форм участі панівної групи у діяльності цих органів (рис. 1).

Контролююча група формує виконавчу дирекцію, здійснює вплив на неї з метою реалізації своїх інтересів. Управління корпораціями базується на таких процесах: отримання інформації та її опрацювання; аналіз, підготовка та прийняття рішень; виконання рішень; облік та контроль прийнятих рішень. У країнах з перехідною економікою більше поширені жорсткі, директивні способи реалізації контролю, тоді як у західних корпораціях - поєднання прямих і непрямих важелів впливу.

Зовнішній контроль здійснюється незалежним аудитором, внутрішній контроль організується через діяльність спостережної ради, ревізійної комісії, відділ внутрішнього аудиту при правлінні

акціонерного товариства. В АТ із кількістю акціонерів-власників простих акцій товариства до 100 осіб вводиться посада ревізора (чи обирається ревізійна комісія), у іншому разі - обов'язково обирається ревізійна комісія.

Основною причиною корпоративних конфліктів є, як правило, відсутність балансу інтересів між суб'єктами цих стосунків [10, с. 35], яка визначається базовою моделлю корпорації [11, с. 6]: по-перше, це корпорація з розпиляною власністю, або з широким володінням акціями — модель W (widely-held corporation model); по-друге, це корпорація з концентрованою власністю, або з домінуючими власниками блокхолдерами — модель В (blockholder model).

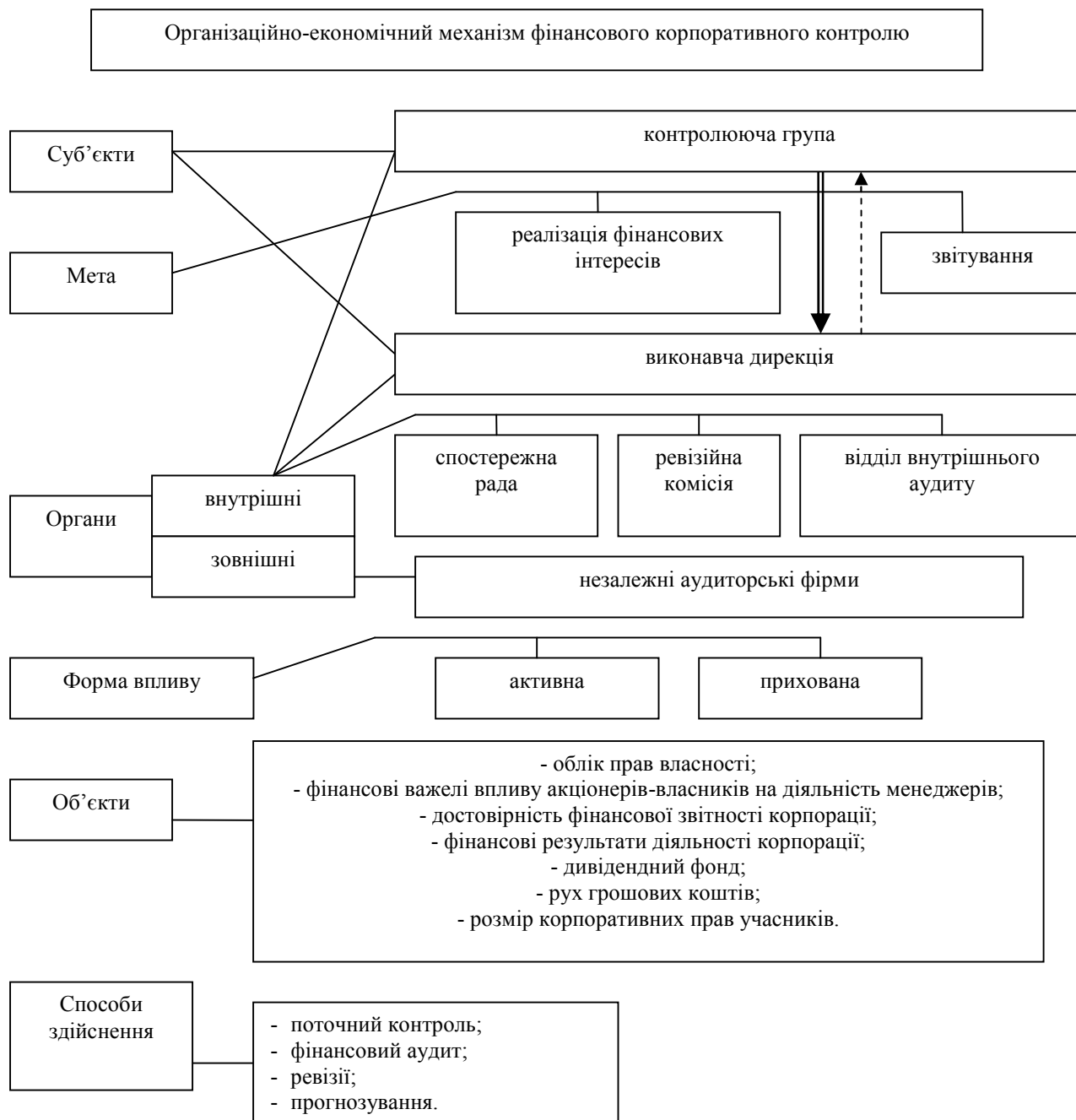

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм фінансового корпоративного контролю

Фундаментальна розбіжність між моделями W і В прямо витікає з неоднакового рівня концентрації власності і визначає основний тип конфліктів (табл. 1).

У першому випадку - це конфлікт між акціонерами і найманими менеджерами, в іншому — між блокхолдерами і всією рештою акціонерів. Основні ризики пов'язані з некомпетентністю або опортуністичною поведінкою: у рамках моделі W - професійних менеджерів, моделі В - найбільших

акціонерів. Як наслідок існує ймовірність експропріації багатства інвесторів: у першій моделі - з боку найманих менеджерів, у другій - з боку домінуючих власників.

Найбільше поширеним способом вирішення агентської проблеми (проблеми регулювання відносин «принципал-агент») є забезпечення поточного контролю за діями керівників, зазвичай - з боку членів спостережної ради АТ, які мають гідно презентувати інтереси акціонерів-аутсайдерів у корпорації [12, с. 82].

Фактично у вітчизняній практиці організації корпоративного управління вузька група осіб, яка складається з представників вищої ланки виконавчої дирекції, виступає єдиними учасниками корпоративних відносин, що реально впливають на діяльність компанії.

Таблиця 1

Характеристика основних корпоративних конфліктів

Тип конфлікту	Основа конфлікту	Передумови виникнення	Наслідки
1. «Принципал-агент» - дії менеджменту корпорації, які пов'язані з порушеннями прав власників	власні цілі менеджерів, які йдуть врозріз з інтересами акціонерів	модель W	у міноритаріїв відсутня реальна можливість здійснювати корпоративний контроль за діяльністю Ради директорів і головного керівника
2. Між мажоритарними і міноритарними акціонерами	Крупні акціонери, переслідуючи власні цілі, можуть диктувати умови при здійсненні операцій, що суперечать інтересам акціонерного товариства і дрібних власників	модель B	прибуток отримують не всі акціонери, а тільки домінуючі власники (через виведення активів товариства, проведення додаткових емісій в цілях розмивання частки дрібних акціонерів, а також за допомогою трансфертних цін)

Спостережна рада є, як правило, формальним органом, що не має реального впливу на прийняття основних управлінських рішень на корпоративному підприємстві [13, с. 179]. Відмітною особливістю українських акціонерних товариств є наявність специфічних «тісних» відносин між менеджментом компанії і власниками крупних пакетів акцій, які, по суті, повністю контролюють підприємства. В іноземних компаніях призначення представників центру контролю на адміністративні посади застосовується нечасто. Це пов'язано передусім з необхідністю для менеджерів нести юридичну відповідальність за стан справ у корпораціях, тому контролююча група намагається залишатися «в тіні» і здійснювати прихований тиск на вище керівництво.

Виходячи із сутності і наслідків корпоративних конфліктів, найважливішими об'єктами фінансового корпоративного контролю є:

облік прав власності: чітке визначення частки кожного учасника у статутному капіталі і оформлення її відповідними фінансовими інструментами; дотримання вимог щодо відчуження та погашення корпоративних прав;

фінансові важелі впливу акціонерів-власників на діяльність менеджерів. Наслідками слабого контролю є прийняття некомпетентних, а іноді й корисливих рішень менеджерами. Натомість занадто суворий контроль призводить до надмірної обережності в поточній діяльності корпорації, особливо стосовно прийняття інвестиційних рішень та здійснення ризикованих проектів [14, с. 87]. Складність взаємовідносин між акціонерами та найманими вищими керівниками є причиною створення й використання відповідно довершених форм погодження інтересів цих груп учасників корпоративних відносин [15, с.199]. До основних форм довгострокового стимулювання вищого керівництва корпорації слід віднести наступні: надання опціонів на купівлю акцій з фіксованою вартістю; розподіл частки прибутків від зростання курсової вартості акцій; надання акцій - «фантомів» та інших сурогатних форм винагородження; впровадження програм колективного преміювання, довгострокового преміювання та відкладених виплат; надання додаткового соціального та пенсійного забезпечення; впровадження програм додаткових виплат при достроковому розірванні контракту;

достовірність фінансової звітності, яка має відображати в усіх суттєвих аспектах реальне фінансове становище корпорації, показники фінансової звітності повинні бути взаємопов'язаними, не суперечити один одному, розкривати суттєві аспекти облікової політики. Фінансова звітність має відображати реальне існування активів і пасивів, надавати можливість оцінити безперервність функціонування підприємства;

фінансові результати діяльності корпорації. Оскільки чистий прибуток є основним джерелом формування дивідендного фонду, то завданням корпоративного контролю є дослідження кожного етапу створення кінцевого фінансового результату: валового прибутку, прибутку від операційної, звичайної діяльності, оподаткованого прибутку тощо;

дивідендний фонд – його величина, питома вага в загальній сумі чистого прибутку. Але вважаємо занадто вузьким підходом зведення об'єктів фінансового корпоративного контролю лише до цих показників [16, с. 190]. Оптимальною дивідендною політикою корпорації є така, що максимізує ринкову вартість інвестицій акціонерів;

рух грошових коштів. Фінансовий результат уявляє собою різницю між доходами і витратами (метод нарахування), які у свою чергу пов'язані з вхідними та вихідними грошовими потоками (касовий метод). Грошовий потік відображає рух грошових коштів, які не враховуються при розрахунку прибутку, а саме амортизаційні відрахування, капітальні витрати, податки, штрафи, позикові кошти тощо;

прогнозування розміру корпоративних прав учасників [17]. Воно забезпечує відповідність розміру статутного капіталу даним установчих документів і чинному законодавству (щодо мінімальних вимог та чистих активів), відповідність змісту установчих документів щодо формування та змін статутного капіталу вимогам законодавчих і нормативних актів, правильність формування й обґрунтованості змін величини статутного капіталу.

Специфічними об'єктами фінансового контролю в державних корпораціях виступають - організаційні форми забезпечення якісної реалізації фінансових інтересів держави, оцінювання ефективності управління державним пакетом акцій тощо [18, с. 200].

Найважливішим способом реалізації фінансового корпоративного контролю є фінансовий аудит, у т.ч. корпоративних систем електронного документообігу (e-publishing, системи «банк-клієнт», системи e-government) [19, с. 100]. Проведений аналіз існуючих технологій аудиту корпоративних комп'ютерних мереж дозволяє стверджувати, що на сьогодні не існує зручної, ефективною та простою технології проведення аудиту [20, с. 63]. Унаслідок великої трудомісткості, вартості і відсутності кількісних оцінок, аудит проводиться дуже рідко, його відсутність призводить до того, що розвиток комп'ютерних мереж відбувається стихійно і не має чіткої логіки. Утім автоматизація процедур аудиту та використання технологій експрес-аудиту дозволяють використовувати аудит як основу для розвитку комп'ютерної мережі корпорації і рекомендувати щорічне його проведення.

Проведене дослідження дозволяє дійти таких висновків.

1. Основний науковий результат статті полягає у формалізації механізму фінансового корпоративного контролю як інтегрованої підсистеми організаційних та економічних елементів забезпечення захисту фінансових інтересів суб'єктів корпоративних відносин. Як система - це сукупність видів, форм і методів перевірки законності і доцільності здійснення фінансових операцій та реалізації на цій основі завдань фінансової політики корпорації. Визначено мету, органи, способи здійснення фінансового корпоративного контролю, у т.ч. в умовах комп'ютерних корпоративних мереж.

2. Обґрунтовано помилковість ототожнення фінансового контролю із стилем управління корпорацією, а також визначення його як альтернативи стратегічного управління і стратегічного контролю. Як підсистема корпоративного контролю він поділяється: за часовим лагом – на ретроспективний, оперативний і перспективний (у т.ч. стратегічний), за суб'єктами здійснення: на зовнішній і внутрішній. Об'єкти фінансового корпоративного контролю визначено, виходячи із поширених моделей корпоративного управління і притаманних ним конфліктів. Найважливішими із них є: облік прав власності; фінансові важелі впливу акціонерів-власників на діяльність менеджерів; достовірність фінансової звітності корпорації; фінансові результати діяльності корпорації; дивідендний фонд; рух грошових коштів; розмір корпоративних прав учасників. Концентрація корпоративного контролю на вказаних об'єктах дозволить гармонізувати фінансові інтереси суб'єктів корпоративних відносин. Перспективою подальших досліджень є параметризація виділених об'єктів фінансового корпоративного контролю.

Література

1. Довгань Л.Є. Особливості формування системи менеджменту в інтегрованих корпоративних структурах [Текст] / Л.Є. Довгань, Н.О. Сімченко // Економічний простір. – 2008. - №12/2. - С.95-103.
2. Бриндіна О.А. Комплексна система стратегічного управління корпоративною культурою підприємства [Текст] / О.А. Бриндіна // Торгівля і ринок України. – 2009. - Вип. 28, Т.2. – С.172-180.

3. Палига Є.М. Вплив корпоративного управління на зміцнення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств [Електронний ресурс] / Є.М. Палига // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – №1. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvldu_e/2009_1/09pymtkp.pdf>
4. Головкова Л. С. Особливості формування і розвитку корпоративних структур в економіці України [Текст] / Л.С. Головкова // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. - 2009. - № 7. - С. 60-68.
5. Чаус В.М. Соціально-психологічні наслідки розподілу прав власності в акціонерних товариствах та формування ефективного власника [Текст] / В.М. Чаус // Науковий вісник НЛТУ. - 2004. - Вип. 14.7. – С.367-372.
6. Черпак А. Корпоративний контроль в системі управління акціонерним товариством [Електронний ресурс] / А. Черпак // Вісник ТАНГ. – 2005. – № 3. – Режим доступу: <http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/yZYxcQ.pdf>
7. Уманців Ю. Формування української моделі корпоративного управління [Текст] / Ю. Уманців // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2009. - №8. – С.10-13.
8. Махуренко Г.С. Концептуальні моделі корпоративного управління морським портом [Текст] / Г.С. Махуренко, І.С. Смирнов // Методи та засоби управління розвитком транспортних систем. 2008. - № 14. – С.62-79.
9. Бобиль В.В. Трансформація корпоративних структур в умовах становлення сучасного ринкового господарства України [Текст] / В.В. Бобиль // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. – 2009. - № 26. - С.182-186.
10. Кужелев М.А. Корпоративні конфлікти: сутність, види, механізм захисту [Текст] / М. А. Кужелев // Економіка і організація управління. - 2010. – № 1 (7). - С.32-39.
11. Кубліков В. К. Теоретичні аспекти формування моделі корпоративного управління [Текст] / В. К. Кубліков // Науковий вісник ОДЕУ. - Науки: економіка, політологія, історія. - 2009. - № 13 (91). - С.3-7.
12. Попов О.Є. Оцінка якості виконання управлінських функцій акціонерним товариством [Текст] / О.Є. Попов // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – 2009. - №3. – с.80-86.
13. Муха Р. Сучасні механізми управління корпоративними правами держави в Україні [Текст] / Р. Муха // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2010. – Вип. 14-15. - С. 173-180.
14. Євтушевська О.В. Управління акціонерними товариствами України в умовах економічної нестабільності [Текст] / Євтушевська О.В. // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. - 2010 - № 2. - С. 85-89.
15. Куркін А.М. Форми довгострокового стимулювання вищого керівництва корпорації [Текст] / А.М. Куркін // Вчені записки Університету «Крок». – 2009. - №19. - С. 195-205.
16. Мілявський М.Ю. Організаційно-економічний механізм корпоративного контролю діяльності машинобудівних підприємств [Текст] / М.Ю. Мілявський // Вісник Донецького університету економіки та права. - 2009. - №2. - С.185-192.
17. Поліщук І. Р. Аналіз динаміки корпоративних прав учасників: прогностичний підхід [Електронний ресурс] / І. Р. Поліщук // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2009. - № 4 (50). – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vzhdtu/econ/2009_4/26.pdf>
18. Чихачова Ю.С. Механізми управління корпоративними правами держави [Текст] / Чихачова Ю.С. // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. - 2009. - № 3. - С. 197–202.
19. Гладун А. Я. Методологічні аспекти створення системи корпоративного електронного документообігу [Текст] / А. Я.Гладун, Ю. Д. Журавльов, В. М. Штонда // Наукові записки НаУКМА. - 2003. - Т. 21: Комп'ютерні науки. - С. 96-102.
20. Луговой А.В. До питання проведення аудиту корпоративних комп'ютерних мереж [Текст] / А.В. Луговой // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. – 2009. – Вип. 5 (58). – Ч. 1. – С.62-64.